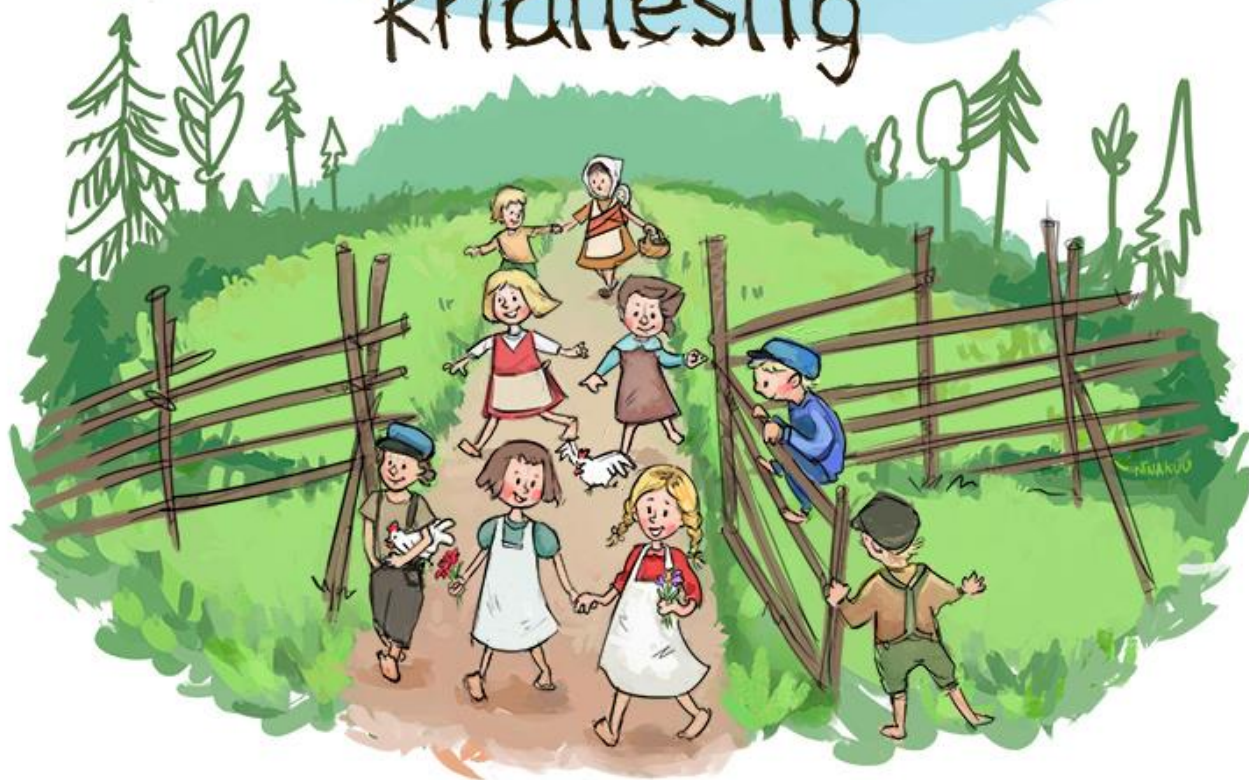

RAGVALDS

knattestig

Ragvalds museiområde
Överbyvägen 140,
02400 Kyrkslätt

Naturstigen är belägen norr om Överbyvägen.
Parkering bakom ladugården.

Koordinater:
N 60° 7.3651'
E 24° 25.0243'

RAGVALDS NATURSTIG 2020
text: Kyrksläotts kommun, kulturtjänster
bilder: Nina Kuukari

Lär dig, se, upplev och dra slutsatser

Vi lär oss om den gamla lantgårdens djur och byggnader. Vi iakttar naturen, lyssnar till dess ljud, undersöker djurens spår och drar slutsatser om vilket djur som rört sig. Vi känner på trädens ytor, mossans mjukhet och smakar kanske på bär.

Objekten har märkts ut i terrängen med trästolpar. Vid skyltens nummer finns information om objektet och eventuellt en uppgift, lek eller ett observationstips. Den vuxna läser texterna och alla går tillsammans från ett naturobjekt till följande. Ni kan fritt välja stigrutt och bekanta er med det som intresserar mest.

Välkommen till Ragvalds knattestig!

Sisällslyttelo

1. Kungsvägen och Ragvalds historia
2. Åkrar och gårdsgård
3. Spannmålmagasinet & stall- och ladugårdsbyggnaden
4. Rian
5. Vägren och blomsteräng
6. Murkna träd och insekter
7. Fåglar och tysthetens stig
8. Spår efter skogens invånare och gran
9. Tall
10. Sälg
11. Ek och björk
12. Lavar och mossor
13. Skogsäng
14. Allemans rätt
15. Svampar
16. Naturens bär
17. Gammal brunn och bastu
18. En
19. Asp
20. Tickor och stackmyror
21. Eliasvillans bär och rosor

Landsbygdslandskap

1. Kungsvägen och Ragvalds historia

Vid bilvägen som går förbi har det funnits en rutt åtminstone i 700 års tid. Man har kunnat ta sig **genom hela södra Finland** längs denna rutt. I början har den bara varit en liten stig längs vilken man färdades till fots eller på hästryggen eller med häst och kärra. Vägen kallas Kungsvägen eftersom den byggdes på order av kungen. **Vägen användes av kungarnas budbärare, postutdelare, soldater, köpmän och helt vanliga människor.**

Idag kan man se **flera nya rutter** från denna plats: på Kungsvägen (nuvarande Överbyvägen) kör man idag med bil, och bredvid vägen går en gång- och cykelväg. I söder, tvärs över åkrarna, går tågbanan och bakom banan den större stamväg 51 (Hangövägen). På himlen kan man också se flygplan.

Längs den gamla Kungsvägen byggde man i tiden **gästgiverier, herrgårdar och lantgårdar**. Ragvalds museigård var också förr en lantgård. Man vet att samma släkt odlat på gården åtminstone i 500 år. Den sista som bodde på Ragvalds, Bertil Malmström, hade inga barn, och därför tog Kyrksläotts kommun över gården efter honom. Idag är Ragvalds ett museum. Här kan man visa och berätta för besökarna hur man levde på lantgårdar förr i tiden.

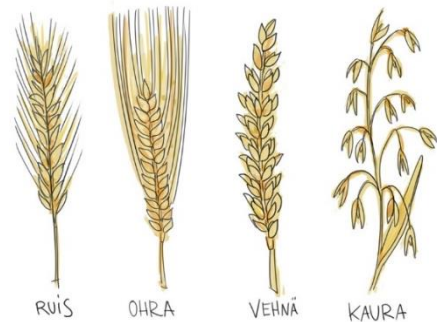
2. Åkrar

Förr fanns det **mycket arbete** på lantgården, och det fanns inga maskiner till hjälp. Man behövde många anställda.

På våren plöjdes åkrarna och spannmålet såddes, dvs. man strödde ut fröna på marken. Man planterade också potatis och köksträdgårdens andra växter. I synnerhet **på somrarna** jobbade man hårt från morgon till kväll. Tidigt på morgonen mjölkade man korna för hand. Djuren fick gå ut i hagen på dagen och människorna for till åkrarna för att jobba. På sommaren gjorde man hörarbete, dvs. man samlade ihop höet och torkade det inför vintern. **På hösten** skördade och tröskade man säden, tog upp potatisen och plockade bär och svamp i skogarna.

På vintern gjorde man andra arbeten. Kvinnorna skötte ladugården men jobbade annars främst inomhus. Om vintern spann kvinnorna garn, vävde tyg och mattor samt tillverkade sockor och andra kläder. Männen gjorde skogsarbete, dvs. fällde träd som användes till att bygga hus och värma upp dem. På vintern förberedde man också sommarens stängselreparationer genom att samla materialet till stängslen längs åkerkanterna.

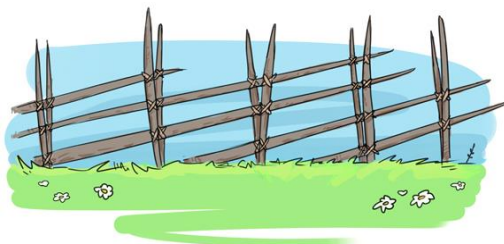
Genom att se sig omkring kan man upptäcka tecken på det gamla landsbygdslandskapet. Ragvalds gård har haft omfattande gårds- och skogsområden. Man behövde åkrar både som betesmark för husdjuren och för odling av spannmål för foder och mat.

*Vilka sädeslag känner du till?

Inhemskas sädeslag är råg, korn, vete och havre

Rukiilla vihneet on, ohralla oikein pitkät, vehnä on vihneetön. Kauralla on röyhyt.

Gärdsgård

En traditionell gärdsgård är byggd av träd och trädgrenar av olika tjocklek. Man har inte använt spikar eller järntråd utan delarna är fastbundna med granvidjor.

Förr i världen har det funnits mycket stängsel runt gårdar och odlingar. Med hjälp av stängslen hölls husdjuren borta från odlingarna och å andra sidan också husdjuren i trygghet från rovdjuren.

Lantgårdens byggnader

3. Spannmålsmagasinet

Spannmålet från åkrarna förvarades i lårar eller tunnor i spannmålsmagasinet. Magasinet är byggt av sten för att hålla regn och snöstormar, värmeböljor och vind. Eldsvådor kom inte heller åt att förstöra det värdefulla spannmålslagret. Det var viktigt att **spannmålet bevarades i gott skick** hela långa vintern. Förr fanns det inte butiker där man kunde köpa bröd och grötflingor. Det behövdes också sädeskorn på våren som utsäde för den nya skörden. Stenbyggnaden med sin massiva dörr var inte heller ett lätt mål för spannmålstjuvar. Denna byggnad är en av de äldsta byggnaderna som bevarats på Ragvalds gård och den härstammar troligtvis från slutet av 1700-talet.

** Känn på stenväggen. Hur känns den?*

Stall- och ladugårdsbyggnaden

Bredvid spannmålsmagasinet av sten ligger en stor stall- och ladugårdsbyggnad av trä.

I **stallet** bodde hästarna. Hästen hade en viktig uppgift på lantgårdarna i tiden. Hästen användes som transportmedel innan det fanns bilar och som hjälp på åkrarna innan det fanns traktorer. Hästen var stark och den hjälpte människorna också med att t.ex. flytta ett fällt träd från skogen till husets gård. Förr hämtade man själv byggnadsmaterialet från sina egna skogar då det inte fanns järnaffärer.

I samma byggnad finns också en **ladugård** där korna bodde. Man mjölkade kon för att få mjölk, och av mjölken grädde, ost och smör. Då kon blev gammal och dog fick man också kött åt människorna, och av skinnet gjorde man t.ex. kläder, väskor och betsel. I samma byggnad bodde också grisarna, hönorna och fåren. Husdjurens viktiga arbete var att producera gödsel, dvs. avföring. **Avföringen var värdefull**. Den togs tillvara och användes för att gödsla åkrarna. I stall- och ladugårdsbyggnadens övre våning, dvs. på loftet förvarades höet som man matade djuren med.

4. Rian

Rian är som en enorm rökbastu. Inne i den finns två eldstäder som liknar bastuugnar med vilka rian värmdes upp till en passlig temperatur. I rians värme och rök fick man **såden från åkrarna riktigt torr så den kunde förvaras**. Utan torkning i rian skulle såden ha kunnat ruttna så den blev oanvändbar. I den stora rian fanns också plats att tröska såden, alltså skilja kornen från stråna och avlägsna onödigt växtskräp. Ordspråket "skilja agnarna från vetet" betyder just detta putsande av sädeskornen.

Rian har funnits på samma plats redan i över 200 år. På grund av brandfaran ligger den skilt från de andra byggnaderna.

Mössen och råttorna trivdes i värmen i byggnaden som var full av spannmål. Därför fanns det alltid katter på lantgårdarna för att hålla ordning på gnagarna. **Huskatten var en viktig arbetare på lantgårdarna**. I rians dörr kan man ännu se en kattlucka.

**Kika in genom kattluckan.*

**På ängen kan ni leka Katt och råtta.*

Tafattleken katt och råtta

Bland deltagarna väljer man 1-3 katter som stannar och väntar vid rians vägg en stund.

Resten av deltagarna är råttor som får ett råttsvansliknande snöre i sin hand. **Råttorna ska springa undan katterna på ängen**. Man får inte springa ut på vägen eller in i skogen, utan lekområdet är den öppna ängen. Berget kan vara halt så var försiktig.

Den vuxna säger "Katter, jaga!", varmed de sätter igång att jaga råttorna. De försöker få fast råttorna. Det räcker att man rör vid råttan. Råttan som åker fast sätter sig på rians trappa.

Då alla råttor åkt fast kan man byta ut katterna och leka på nytt.

Livet i skogen

5. Väggen och blomsteräng

Förr kom det frön från många växter med sädeslassen till rian från olika håll av gårdens marker. På riängen fanns det ofta en väldigt riklig och mångsidig blomsterprakt. Fåren höll ängarna prydliga och gräset kort innan det fanns gräsklippare.

Också idag växer det **många slags växter** längs väggen och på ängen framför rian. På det torra området bredvid berghällarna växer exempelvis stymorsviol och prästkragar, och på det fuktigare området blommar blåklockor och kråkvicker.

Blommorna lockar till sig fjärilar och olika insekter. Också vårtbitare och gräshoppor trivs på blomsterängen. I det fuktiga gräset kan du också se sniglar och snäckdjur.

**Sök olika slags växter och blommor. Plocka dem inte.
Hittar du snäckdjur på marken eller hör du gräshopporna?*

Det bor inte längre husdjur på Ragvalds gård men gårdens natur erbjuder ändå hem för många djur (så som du kanske märkte på ängen). Ragvalds skog bevaras delvis i naturligt tillstånd. Längs stigen som går genom området kan du hitta många intressanta saker.

6. Murkna träd och insekter

Den gamla björken murknar och förmultnar så småningom. Svampar och bakterier bryter långsamt ner det döda trädet och till slut blir det mylla på nytt och näring för nya växter. **Det murkna trädet erbjuder näring och skydd** också för små insekter och larver.

Det finns många olika slags insekter; små och större, sådana som flyger och sådana som kryper. Småkryp och alla små surrande och krypande insekter är väldigt **viktiga för naturens kretslopp**.

Ett av krypens viktigaste uppgifter är att **pollinera** trädens och andra växters blommor. Tack vare pollineringen växer det ett blåbär av blåbärsblomman och ett äpple av äppelträdets blomma, så människan och många djur i skogen får näring.

Insekterna själva är också näring för andra. Till exempel igelkotten och sorken är insektätare. Även ödlan och många småfåglar äter kryp.

** Undersök det murkna trädets yta. Ser du någon som bor i de små hålen?
Hemma kan du hjälpa insekterna genom att bygga ett insekthotell på din gård.*

7. Fåglar

I Ragvalds skog finns fågelholkar av olika storlekar för olika fågelarter. Fåglarna bygger också egna bon på trädens grenar och i husens stuprännor. Man får inte röra fågelbona. **Vi ger fåglarna hemfrid.** Vi stör inte deras bobyggande, ruvande eller uppfostrande av ungar.

Fåglarna hittar mat i skogarna och på ängarna. De fångar insekter i luften, gräver efter larver i murkna träd och maskar i mullen samt äter bär från buskarna. Mamma- och pappafåglarna matar sina ungar t.ex.

genom att stoppa insekter direkt i deras mun. På vintern kan människan bjuda fåglarna på frön och korn eftersom det är svårt för fåglarna att hitta tillräckligt med mat under snö och is.

Tysthetens stig

”Tysthetens stig” går härifrån till följande objekt (ca 50-60 steg). Vi går i tysthet och **lyssnar och tittar** på omgivningen. Du kan höra fåglarna sjunga eller hackspetten knacka. Du kan se ekorren rassla i granens grenar eller fågeln flyga med bobyggningskvistar i näbben.

**Diskutera vad ni iakttagit på ”Tysthetens stig”.*

Anvisningar för en fågelskådningsutflykt:

Bete dig lugnt och undvik att väsnas.

Om du hittar en holk eller ett bo, men inte ser fågelhonan, vänta i närheten och se om hon kommer fram.

Om det finns ungar i boet, bär honorna mat åt dem t.o.m. med ett par minuters mellanrum.

Om det finns ägg i boet, flyger inte fåglarna så mycket, men i ett öppet bo kan man se honan ruva.

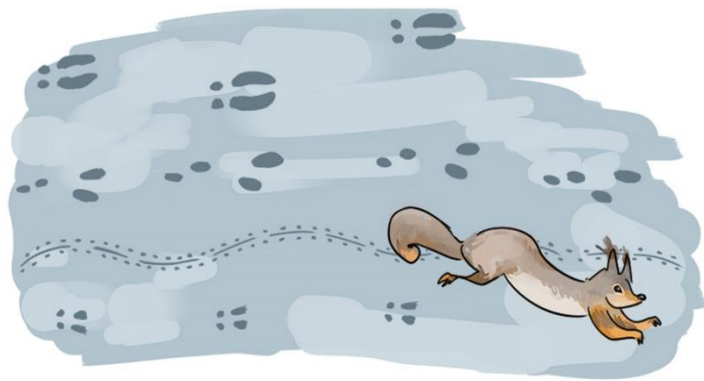
Om honan börjar varna och lägga märke till dig, stanna och observera en stund. Om honan börjar följa dig och/eller inte vågar flyga till boet, gå längre bort.

Fåglar som häckar i gårdsmiljöer, städer och liknande platser är ofta ganska vana vid människor, och man kan iaktta dem på rätt kort avstånd utan att honorna blir oroade. Det är ändå alltid bra att hålla ett avstånd på några meter.

Man får inte rör bon, ägg eller ungar. Alla fågelbon är också fridlysta enligt lag, så man får inte störa eller förstöra dem.

Man kan titta på fåglar med kikare eller teleskop på längre avstånd.

(Birdlife Suomi)

8. Spår efter skogens invånare

På basis av det man hör och ser kan man alltså dra slutsatser om vem som bor i skogen. Man kan också utgående från spåren som djuren lämnar göra observationer om **vem som gått eller ätit här**. På vintern avslöjar förstås spåren i snön att exempelvis haren, rådjuret eller skatan besökt platsen. Av kattarna kan man se vem som ätit vid det här trädet. De avlånga kattarna kommer från granen och de mindre runda kattarna växer på tallen.

Skogsmusen äter kotten helt slät. Den tar bort kattens fjäll helt och hållet för att komma åt fröna. Ekorren lämnar kattens stomme skrovlig medan kotten efter större hackspettens och mindre korsnäbbens behandling kan se rätt hel ut. Med hjälp av näbben plockar de ut fröna mellan fjällen.

Träd

Vad vore skogen utan träd? Träden erbjuder boplatser, gömställen och mat åt djuren. Träden producerar syre och renar luften.

Människorna har genom tiderna högaktat träden, och de har ansetts ha förbindelse till skogens andar. Olika träddarter har haft olika uppgifter.

Gran

"Lyssna till granen vid vars fot du står". Enligt gammal folktradition lönade det sig för husbyggaren att övernatta på den kommande byggplatsen innan byggarbetena inleddes. I drömmen berättade granens väsen om det lönade sig att bosätta sig på platsen. Det var bäst att lyssna till granen om man inte ville leva med ett argt väsen!

I skogen växer träd av olika ålder och som ser olika ut. Här ser vi en stor gran. Den är ett **barträd** som troligtvis är mer än hundra år gammalt.

**Hur många barn behövs det för att krama den här gamlingen?*

**Hur känns trädets yta: är den sträv eller slät, varm eller kall, doftar den någonting, hur ser ytan ut?*

9. Tall

Tallen är ett **barrträd** som också kan kallas fura. Dess barr är gröna hela året. På bergen växer små martallar och i god jord höga, susande furor.

Den kådrika tallen är bra byggmaterial och dess frön är flera småfåglars delikatess. Tallens frön är gömda under kottens fjäll.

Förr i tiden bygde barnen leksakskor av tall- och grankottar.

10. Sälg

I kanten av gårdsområdet ser vi en gammal, stor sälgstubbe. Man har kunnat räkna av dess årsringar att den var över 70 år gammal då den fälldes.

Runt stubben växer sälggamlingens yngre släktingar. Sälgen är en **videväxt** som växer rätt snabbt. De blommar tidigt på våren. De erbjuder **näring åt tidiga insekter**.

Videkvistar har förr i tiden använts som magiskt ris bl.a. för att hitta underjordiska källor. Med hjälp av videkvistar har man också spått väder och utfört magiska riter om våarna för att skydda boskapen och jorden.

** Har du gått runt till grannarna med videkvistar på påsken?*

*"Virvon, varvon, tuoreeks, terveeks,
tulevaks vuueks"*

11. Ek

På andra sidan stigen växer ett par små ekar som är mycket äldre än dessa små pilar. Eken växer väldigt långsamt. De där ekarna är uppskattningsvis 10-20 år gamla. Det finns också gamla myter om eken. Den har ansetts vara ett heligt träd: "Ken siitä oksan otti, sai ikuisen onnen".

Ekollonen är i synnerhet ekorrens delikatess, och de gömmer dem för att ha mat på vintern. Ekorren hittar dock inte alla sina gömställen och av de bortglömda ekollonen växer nya ekar. Dessa ekar har antagligen planterats av ekorren.

Björk

Björken är säkert ett bekant träd för var och en, för den är vårt **vanligaste lövträd**. Ett säkert vårtecken är de ljusgröna mössöronen på björkens grenar och på hösten de vackra ruskafärgerna som färgar björkarnas löv.

Av björkkvistar gjorde man bastukvistar. Människorna höll sig rena med att slå sig med grenarna. Man värmdes i allmänhet bastun med björkved eftersom det värmer bättre än vedträn från barrträd.

Förr i tiden har man tillverkat näverskor, kontar, dvs. ryggsäckar, och näveraskar av björkens **näver**, dvs. ytskiktet.

Av björken får man björksocker som också kallas **xylitol**. Xylitol skyddar tänderna mot karies.

** I vilken ätbar produkt finns det xylitol?*

I tuggummi och xylitolpastiller

Genom att **granska träden** kan man se om skogen mår bra. Om björken är mycket blekgrön på sommaren eller barrträdet fäller sina barr, kanske de angripits av skadeinsekter. Också svampsjukdomar, dåligt väder och luftföroreningar kan få träden att må dåligt. Om trädens stammar är täckta av mossa eller det hänger skägglav eller granlav från grenarna, kan man dra slutsatsen att skogen mår mycket bra.

** Hur ser de närmaste trädens löv och barr ut? Du kan också lukta och känna på dem. Hur känns löven och barren?*

12. Lavar och mossor

Lavar i olika gråa nyanser växer på träd, berg, stenbumlingar och väggar på sådana ställen där växter inte kan växa. Laven är skrovlig då det är torrt väder, och den smulas lätt sönder. Då det regnar suger den i sig vatten och blir mer elastisk.

Lavarna växer mycket långsamt. Man får inte riva loss dem från växtunderlaget utan markägarens lov. Vissa djur, så som renarna i Lappland, äter lavar.

I skogarna finns det ofta en vackert **grön mossmatta**. Mossorna växer bäst på fuktiga ställen, på stora stenars yta och på branta bergssluttningar. Man får inte plocka mossa heller utan markägarens tillstånd. Bara ett fåtal djur äter mossor men mossa används som stoppning i bohålorna.

** Kolla trädens stammar och grenar, stenarnas ytor och skogens undervegetation. Hittar ni olika slags lavar eller mossor? Vilka olika slags färger finns det? Hur känns de?*

13. Skogsäng

Fåren och kalvarna betade förr på skogsängarna. De åt gärna ris och små skott. Därför var landskapet också här i skogen ljusare och öppnare förr.

** På skogsängen kan man leka tafattleken Vem är rädd för herden?*. Lekens regler finns ner:*

Tafattleken Vem är rädd för herden

- * Kom överens om gränser för lekområdet.
- * Välj 1-2 deltagare att leka herdar. Deras **uppgift är att ta fast fåren**. Resten av deltagarna är får och de ställer upp sig vid lekområdets främre gräns. Herdarna står i mitten av lekområdet.
- * Herdarna ropar "vem är rädd för herden" och fåren svarar "inte jag".
- * Fåren springer mot områdets bakre gräns. Herdarna försöker få fast fåren genom att vidröra deras axel.
- * Fåret som nått gränsen är i säkerhet, och man får inte längre ta fast det. Fåren som tas fast blir också herdar, och tillsammans ställer sig herdarna igen mitt i lekområdet och ropar "vem är rädd för herden".
- * Fåren svarar igen "inte jag", och försöker komma från en gräns till en annan utan att åka fast.
- * Man leker så många omgångar att också det sista fåret blivit en herde.

**Hitta ett trevligt träd i närheten som du tycker att skulle passa bra som kramträd. Granska trädet du valt: är det ett barrträd eller ett lövträd, är det gammalt eller ungt, är ytan slät eller skrovlig osv. Ge kramträdet ett namn. Och krama förstås trädet.*

14. Allemansrätt, det vill säga naturens regler för människan

Alla har det trevligare i naturen då vi kommer ihåg att **respektera vår omgivning**.

- I naturen får man röra sig till fots, på skidor eller cykel, så länge man inte går för nära andras gårdar. Man får inte gå på odlade åkrar och ängar eller planterade områden om det skadar växterna.
- I naturen får man plocka bär, svamp och blommor samt kottar, grenar och nötter som fallit på marken såvitt de inte är fridlysta.
- Man får tälta tillfälligt i naturen på ställen där man också annars får röra sig.
- I vattendragen får man simma, tvätta sig, meta och pimpla samt ta sig längs vattnet eller isen.

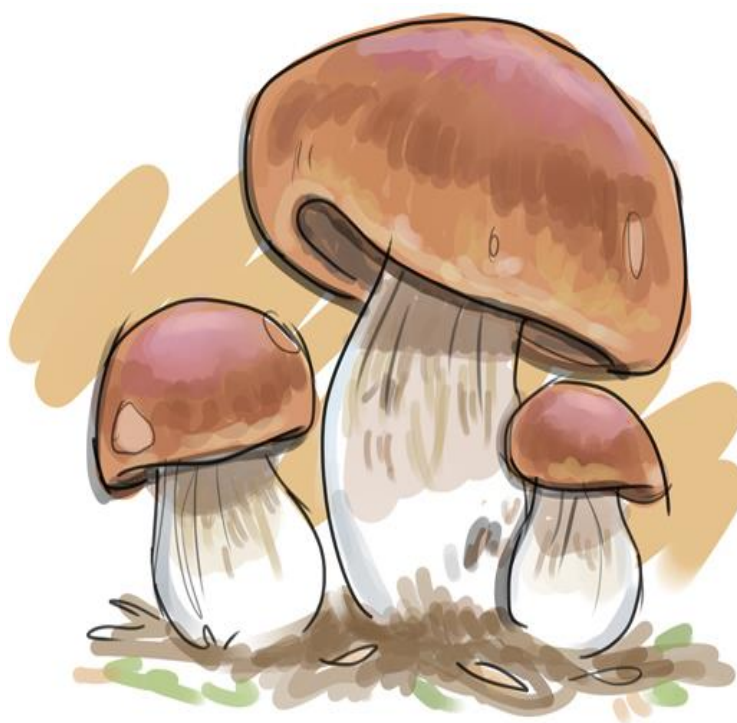
- Då man rör sig i naturen får man inte störa eller skada fåglarnas bon eller ungar eller störa andra djur.
- Man får inte fälla eller skada växande träd, eller riva loss mossa eller lavar.
- Man får inte göra upp eld, skräpa ner eller orsaka skada i naturen.

**Samla kottar, grenar, torra löv eller barr som fallit ner, och skapa ett konstverk av dem på en trevlig plats. Uppgiften kan utföras var som helst på knattestigen. Kom ihåg att man inte får samla in något levande i naturen!*

15. Svampar

Det växer många olika slags svampar i skogarna. Man känner igen dem på hattens och fotens färger och form och på svampens doft. **En del av svamparna är goda matsvampar, en del är mycket giftiga.** Man får inte börja plocka svamp på egen hand utan bara tillsammans med någon som säkert känner igen de svamparna som är bra. Man ser endast **en liten del av svampen ovanom markytan,** eftersom svamparnas rotmycel sprider ut sig som en bred matta under jorden.

16. Naturens bär

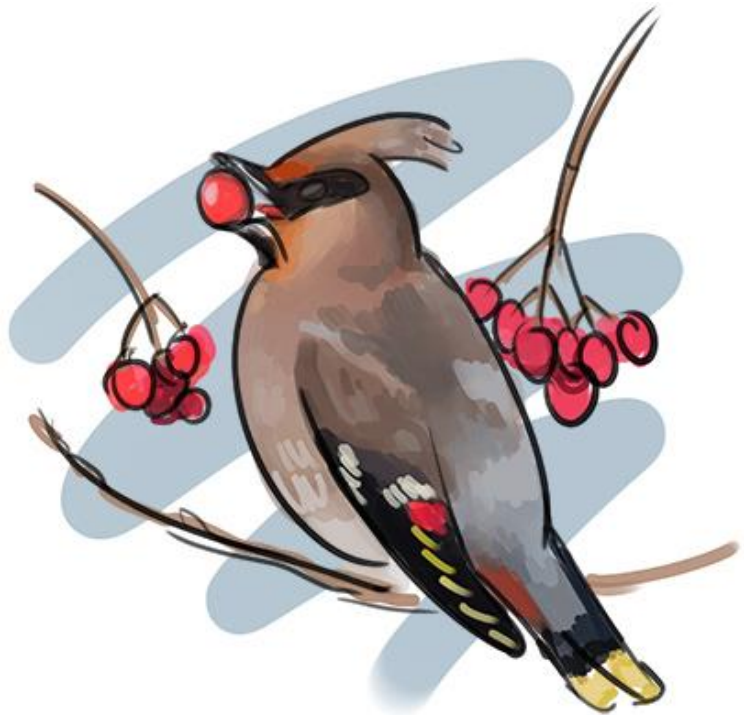
Man får plocka bär i naturen. **Goda bär** är blåbär, lingon, hallon, smultron och rönnbär. Eftersom det också växer giftiga bär i skogarna måste **den vuxna alltid se efter** vilka bär barnen får plocka.

Skogens djur äter också bär. Ekorren älskar exempelvis smultron. Grävlingen och mårddunden plockar i sig blåbär direkt från risen. Också musen och mullvaden letar efter mogna bär.

Björnen är skogens flitigaste bärplockare. Den roffar åt sig bär med sina tassor på samma sätt som människan med en bärplockare. Björnens delikatesser är blåbär, odon, kråkbär, lingon och tranbär. Också hjortron är nallens favoriter.

Bland annat sidensvansarna, björktrastarna och domherrarna gillar rönnbär. De äter också andra bär, t.o.m. frusna.

Giftiga bär är t.ex. ormbär, ekorbär och linjekonvaljens bär. Man får inte plocka eller äta dem.

17. Gamla brunn och bastu

Här ligger en gammal brunn från vilken man förr fick **dricksvatten** åt **människorna och djuren**. Från brunnen har gått en vattenledning till stall- och ladugårdsbyggnaden och huvudbyggnaden. Brunnen fylldes med vatten från marken eller en källa. Har man måne letat efter brunns plats med hjälp av en videkvist?

Bredvid har legat en bastu där man förstås också använde vatten. Förr var **bastun en viktig plats** för de som bodde på gården. Förutom att tvätta sig och bada bastu tvättade man byke och skötte sjuka i bastun.

Det finns många slags myter och historier om bastande. Om man t.ex. värmden bastun med träd i vilket blixten hade slagit ner, hade bastubadet en särskilt vårdande effekt på sjukdomar. Förr trodde man också att det i bastun bodde en bastutomte, ett slags väsen som skyddade bastun. Man fick inte göra det argt t.ex. genom att föra oväsen eller fisa där.

Klippäng

18. En

Enar är mycket långlivade om de får växa i fred på soliga platser. Enens virke är **hårt och segt**, och träet är också bekant från ordspråk. Finländarna anses vara som enen; de är lika sega och har sisu.

"Det gamla ordspråket "joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa", på svenska "den som gapar efter mycket mister ofta hela stycket", betyder att man inte ska eftersträva det omöjliga, för följderna kan vara genanta och smärtsamma.

Även om enen är ett barrträd ser inte dess kottar likadana ut som granens eller tallens kottar. Enens kottar ser ut som bär. De gröna bären mognat på ett par år och blir blåa. **De blåa bären är ätliga.**

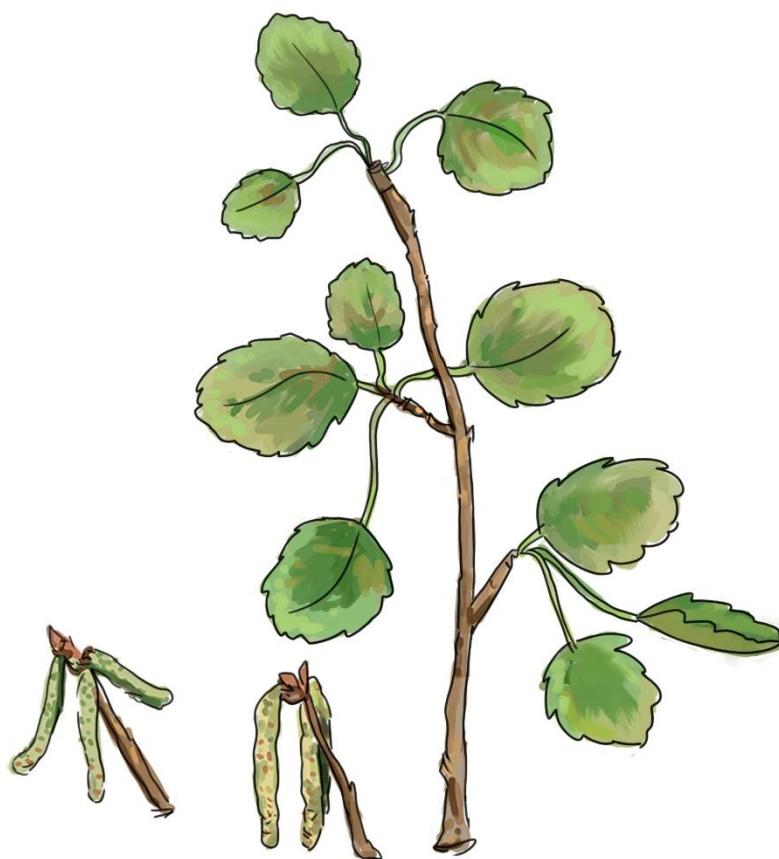

19. Asp

Redan en lätt vindpust kan göra att man hör hur asplöven prassla. Försök lyssna.

Om en stor asp faller, växer det snabbt nya små aspar från dess rotsystem. På så sätt uppkommer en aspdunge. Av asp kan man tillverka bland annat tändstickor, tandpetare, bastulavar och bryggor.

Aspen blommar med ljusa blommor på våren.
Flygekorrarna älskar asplommor.

Gårdsmiljö

20. Tickor

Tickor är svampar som växer på sjuka eller döda trädets stammar. De bryter ner trädet tillbaka till mylla.

**Hur många olika tickor ser du i träden i närheten?*

Stackmyror

I gårdens utkanter ser man flitiga stackmyror i arbete. Stackmyrorna bygger sin stack av barr från barrträden. **På markytan ser man bara en liten del av boet**, för det fortsätter djupt under marken. I delarna under marken sköter myrorna sina ägg och larver, och de övervintrar också under jorden.

Myrorna är bland de viktigaste djuren i skogen. De håller ordning på larverna som äter träd. De äter också växter och kadaver. Myrorna är björnarnas och hackspettarnas delikatesser.

Imse vimse spindel

Imse vimse spindel klättra uppför trån, ned faller regnet, spola spindeln bort. Upp stiger solen torkar bort allt regn, Imse vimse spindel klättrar upp igen.

*Muura-muurahainen kortta kuljettaa, ahkerasti aina työssä ahertaa.
Valmis on kohta keko komea, muura-muurahainen kortta kuljettaa.*

*Heinä-heinäsiirikka soittaa viuluaan, heinikossa hyppii sinne tänne vaan.
Pieni sinikello käypi nukkumaan, heinä-heinäsiirikka soittaa viuluaan.*

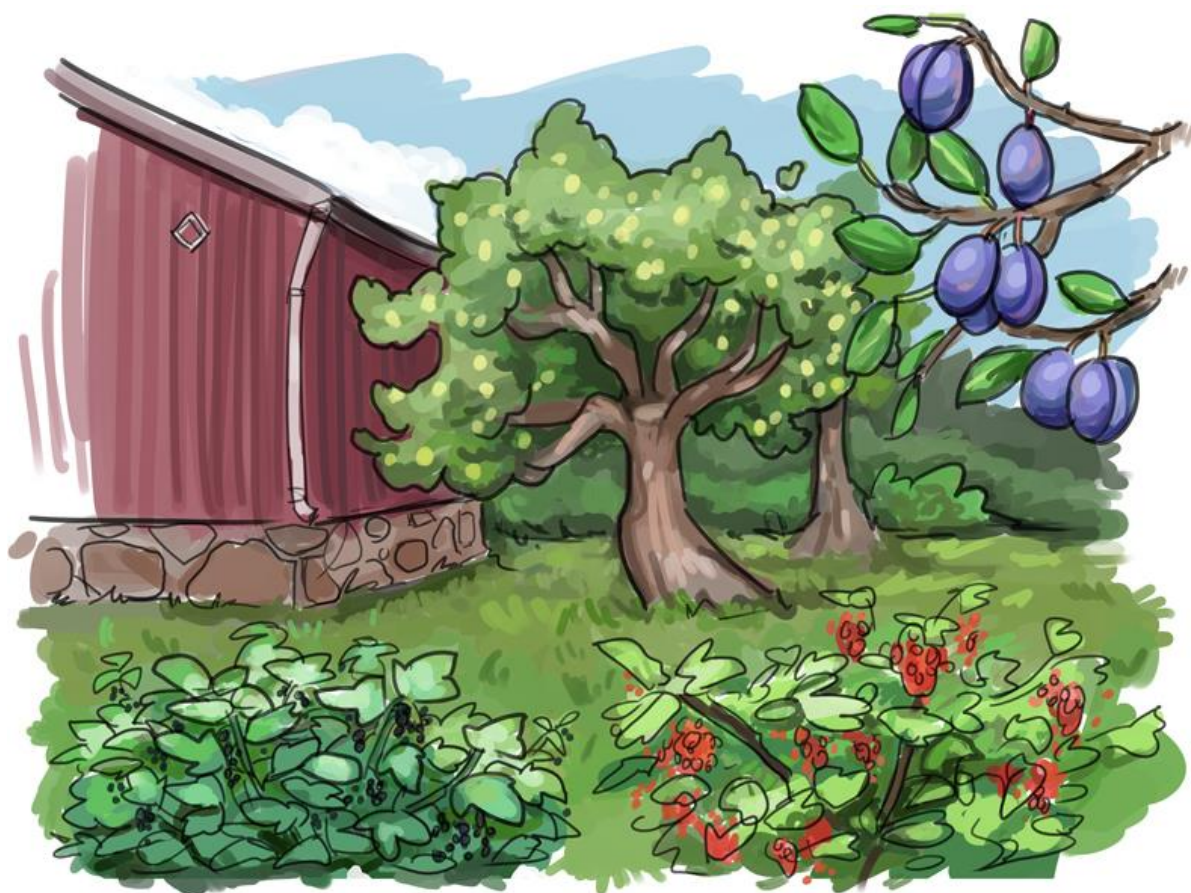
*Sääski-sääski pieni surraa parvessaan, suvipäivä kuuluu siinä touhussaan.
Illan varjot saapuu siivet kimaltaa, sääski-sääski pieni surraa parvessaan.*

*Mehi-mehiläinen kokoo hunajaa, makeutta siitä lapsukaiset saa.
Herkkua täynnä joka kenno on, mehi-mehiläinen kokoo hunajaa.*

*Hämä-hämähäkki kutoo verkkojaan, pieni lintu lensi siihen katsomaan.
Aurinko laski kauas vuorten taa, hämä-hämähäkki kutoo verkkojaan.*

21. Eliasvillans bär och rosor

Det här röda huset kallas Eliasvillan. Det beboddes för över hundra år sedan av farbror Elias, Bertil Malmströms pappas bror. Idag finns en av Ragvalds museets utställningar i Eliasvillan.

Framför Eliasvillan växer det körsbärsträd, bakom huset rönнар, äppel- och krikonträд och på sidorna krusbärs- och vinbärsbuskar. Längst bort på gården växer det rosor och hallon. På våarna blommar buskarna och träden vackert och lockar till sig pollinerare. Om pollinationen lyckas, **utvecklas blommorna till bär och frukter i slutet av sommaren**. Då bären är mogna får man smaka på dem. Hur smakar de?

"Surt, sa räven om rönnbären"

